

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Величко Е.О.

учениця 10 класу,

Дніпропетровське відділення Малої академії наук України

Науковий керівник: Євладенко Г.В.

учитель,

Криворізька спеціалізована загальноосвітня школа

I–III ступенів № 20 з поглибленим вивченням німецької мови

ОСОБЛИВОСТІ СТИЛІСТИЧНО ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ, ВИКОРИСТАНОЇ В ПОВІСТІ І. С. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО «КАЙДАШЕВА СІМ'Я» ТА СЕРІАЛІ «СПІЙМАТИ КАЙДАША»

Українська мова постійно розвивається та вдосконалюється, тому вона постійно вивчається і досліджується, особливо вживання стилістично забарвленої лексики. У зв'язку з цим нашу увагу привернули два твори різних видів мистецтва. Це соціально-побутова повість І. С. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» та її сучасна екранізація – серіал режисера Олександра Тіменка «Спіймати Кайдаша». Лексика героїв в обох варіантах є емоційно насиченою та різнобарвною. Значна кількість подій, що розгортаються перед нами як у повісті, так і в телесеріалі, передана письменником та режисером через діалоги, у яких і розкривається весь спектр відтінків стосунків у родині Омелька Кайдаша. Ми спостерігаємо як народження молодих родин, так і руйнування патріархальних відносин, що були гарантом поважного ставлення до батьків та сім'ї. Тому в діалогах ми спостерігаємо і ніжність, і агресію, передану саме завдяки емоційно маркованій лексиці.

У повісті «Кайдашева сім'я» Івана Семеновича Нечуя-Левицького описується життя селян кінця XIX століття, а у телесеріалі «Спіймати Кайдаша» йде мова про події від 2005 року і до сьогодення. І це яскраво реалізується через побутові сцени, зокрема в мові персонажів.

Нам стало цікаво, як відбулася адаптація емоційно забарвленої лексики, що була широко вживаною в побуті українців XIX століття до сучасних реалій.

Актуальність теми зумовлюється тим, що українська мова в наш час знаходиться на стадії відродження, тому вона дуже часто є засміченою, і це активно реалізується саме в повсякденному житті пересічного українця, у його побуті, а відповідно в розмовному стилі. Часто саме емоційно маркована лексика з негативним забарвленням найбільш яскраво ілюструє рівень засміченості мови. Екранізація творів української класичної літератури та їх адаптація до сучасної дійсності є яскравим цьому підтвердженням. На даний момент ця ситуація викликає в нас інтерес та зацікавленість, що підтверджує актуальність нашого дослідження.

Мета наукової роботи полягає у виявленні особливостей використання та з'ясуванні кількості емоційно забарвленої лексики з негативним та позитивним забарвленням у мові персонажів твору XIX століття і сучасної екранізації.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- вивчити мову персонажів соціально-побутової повісті «Кайдашева сім'я» та телесеріалу «Спіймати Кайдаша»;
- дослідити використання стилістично забарвленої лексики в обох творах;
- схарактеризувати стилістично забарвлену, яка використана в художньому творі та його сучасній екранізації;
- з'ясувати кількість стилістично маркованих лексем із значенням негативності та позитивності в повісті та її екранізації.

Об'єктом дослідження є мова персонажів соціально-побутової повісті І. С. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» та телесеріалу Олександра Тіменка «Спіймати Кайдаша».

Предметом дослідження є емоційно забарвлена лексика, використана у мові персонажів повісті «Кайдашева сім'я» та серіалу «Спіймати Кайдаша».

За основні методи дослідження було обрано: аналітичний огляд наукових праць; аспектний аналіз стилістично забарвленої лексики; аналіз специфіки використання стилістично забарвленої лексики у повісті та серіалі; зіставлення стилістично забарвленої лексики у

творах для з'ясування засміченості мови персонажів XIX та XXI століть лексемами згрубілого характеру.

Досліджуючи мовні особливості повісті І. С. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я», ми виявили в тексті стилістично-забарвлену лексику, яка зацікавила нас з погляду позитивного та негативного емоційного навантаження. Зробивши вибірку стилістично-маркованих слів в тексті соціально-побутової повісті, ми з'ясували їх значення у «Словнику української мови» [1]. Розтлумачивши їх, отримали змогу розділити слова на дві групи: з позитивним та негативним навантаженням.

Переглядаючи серії сучасної телеверсії повісті І. С. Нечуя-Левицького «Спіймати Кайдаша», нами помічено суттєву різницю між мовою героїв XIX століття та сучасних Кайдашів. Відмінності прослідковувались у всьому, зокрема в стилістично маркованій лексичі, що мала як позитивне, так і негативне навантаження.

Проаналізувавши текст соціально-побутової повісті Івана Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» та її сучасної екранізації – серіалу Олександра Тіменка «Спіймати Кайдаша», можна зробити висновок, що автори цих творів використовують величезну кількість стилістично забарвленої лексики. Переважну більшість опрацьованої лексики становлять мовні одиниці, що мають згрубіле значення. У повісті вони становлять 80% опрацьованих сем, а в мовному матеріалі серіалу їх частка становить 75%. Проте серед слів, описаних нами в ході дослідження, є і такі, що належать до групи зменшено-пестливої лексики. У повісті їх нараховуємо 20%, а в серіалі – 25%.

Отже, результати нашого дослідження дають нам підстави вважати, що автори обох творів використовували більшу кількість емоційно маркованої лексики в мові персонажів, передаючи таким чином вербальну агресію, яка присутня в діалогах як головних, так і другорядних персонажів. За відсотковим складом в обох творах 80% негативно забарвленої лексики із згрубілим значенням і лише 20% зменшено-пестливих лексем.

Практичне значення: робота може бути цікавою тим, хто вивчає зміни української мови та особливості розмовного стилю; матеріали дослідження можуть бути використані на уроках української мови, при розробці, плануванні й читанні спецкурсів чи факультативів з

лексики та поетичної стилістики в спеціалізованих школах, коледжах, гімназіях та ліцеях.

Список використаних джерел:

1. Білодід І.К. Академічний тлумачний словник «Словник української мови»: в 11 тт./АН УРСР. Інститут мовознавства. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
2. Бурячок А.А. Оцінна лексика в українській літературній мові. *Українське усне літературне мовлення*. Київ : Наук. думка, 1967. С. 76.
3. Грінченко Б. Словарь української мови: в 4-х тт. / За ред. Б. Грінченка. Київ, 1907–1909. Т. 4. С. 193.
4. Єрмоленко С.Я., Колесник Г.М., Ленець К.В. та ін. Мова і час. Розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови. Київ : Наук. думка, 1977. 239 с.
5. Чабаненко В.А. Основи мовної експресії. Київ, 1984. 167 с.
6. Чабаненко В.А. Стилїстика експресивних засобів української мови : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 351 с.
7. Яригіна В.В. Емоційно забарвлена лексика в українських проповідях. *Вісник Черкаського університету. Серія : Філолог. науки*. 2019. С. 85–89.